

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Випуск №1(15)

КИЇВ 2015

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ
МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА**

Науково-технічний збірник

Заснований у грудні 2009 року
виходить двічі на рік

Випуск № 1(15)

Київ
ЦП «Компринт»
2015

УДК 711.11; 711.112

Проблеми розвитку міського середовища: Наук.-техн. збірник / – К.: ЦП «Компринт», 2015. – Вип. 1 (15). – 176 с.

У збірнику висвітлюються проблеми теорії і практики архітектури, містобудування, територіального планування, будівництва.

Проблемы развития городской среды: Научно-технический сборник / – К.: ЦП «Компринт», 2015. – Вып. 1 (15). – 176 с.

В сборнике освещены проблемы теории и практики архитектуры, градостроительства, территориального планирования, строительства.

Головний редактор – Трошкіна О.А., кандидат архітектури;
відповідальний секретар – Степанчук О.В., кандидат технічних наук;
члени колегії: Барабаш О.В., доктор технічних наук, Бевз М.В., доктор архітектури, Белятинський А.О., доктор технічних наук, Бойченко С.В., доктор технічних наук, Верюжський Ю.В., доктор технічних наук, Габрель М.М., доктор технічних наук, Лапенко О.І., доктор технічних наук, Дьомін М.М., доктор архітектури, Запорожець О.І., доктор технічних наук, Ключниченко Є.Є., доктор технічних наук, Ковальов Ю.М., доктор технічних наук, Ковальський Л.М., доктор архітектури, Колчунов В.І., доктор технічних наук, Кузнєцова І.О., доктор мистецтвознавства, Плоский В.О., доктор технічних наук, Применко В.І., доктор технічних наук, Проскуряков В.І., доктор архітектури, Тімохін В.О., доктор архітектури, Чемакіна О.В., кандидат архітектури, Чумаченко С.М., доктор технічних наук.

Рекомендовано до видання вченою радою Національного авіаційного університету, протокол № 3 від 22 квітня 2015 року.

Статті в збірнику подані у авторській редакції

На замовних засадах

ISBN 978-617-7202-74-4

ЕСТЕТИКА ТИПОВОЇ РАДЯНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ НА ПРИКЛАДІ СЕРІЙНИХ БУДИНКІВ 60-80х р.р.

У статті досліджується типова радянська архітектура, серійні будинки та їх оздоблення. Увага акцентована на радянських проектах серійних будинків 60х-80х років, їх архітектурній та естетичній цінності в контексті історичного розвитку. Мета – показати естетику типового

⁶ ©Михалевич В.В.

будівництва. Доводитимемо, що типова архітектура має не тільки економічну, а й естетичну користь.

Ключові слова: типова архітектура, «хрущовки», «брежневки», серійні будинки, радянська архітектура.

Типова радянська архітектура кінця ХХ-го сторіччя з точки зору естетики є нестандартною темою для дослідження, оскільки її визначальні риси не є показовими зразками естетизму, утім, для розуміння розвитку архітектурного процесу її детальний розгляд є необхідним.

У зв'язку із глобалізацією та активним зростанням чисельності населення великих міст раціональне використання площі під забудови, притаманні для містобудування 60-80-х років робить дослідження цієї теми важливим та необхідним.

Особливості радянської архітектури зазначеного періоду згадувались у працях Дедюхової І.А., Черкасової Ю.В., Швидковського Д.О., Іконнікова А.В., утім, вона не була провідною темою їх досліджень, що повертає нас до необхідності детальнішого розгляду цього питання.

Радянська архітектура 60-80х років як явище в мистецтві рідко отримує належну увагу, як з боку фахівців, так і пересічних громадян. Типова архітектура відігравала значну роль у соціальному житті, адже реалізовані проекти мали на меті забезпечення житлом якомога більшої кількості населення, що частково вплинуло на естетичну помірність будівель. Найчастіше головним елементом декору виступали великі мозаїки на фасаді будинків, багато з них і досі прикрашають фасади як житлових будинків, так і державних установ: лікарень, дитячих садків тощо.

Радянську архітектуру прийнято поділяти на три ключові етапи:

- перший етап (1917-1932 р.р.) характеризується новаторською спрямованістю архітектурного авангарду.

- другий етап (1933-1954 р.р.) – цікавий освоєнням класичної спадщини і монументалізацією архітектурного образу.

- третій етап (сер. 1950-1991 р.р.) – характерний вирішенням соціальних та ідейно-художніх завдань на основі індустріалізації і технічних досягнень в будівництві і створення так різко критикованої сьогодні масової типової архітектури [1]. Ми розглянемо саме третій етап. Чинником, що вплинув на формування третього періоду, є постанова «Про усунення надмірностей в проектуванні і будівництві» 1955 р. та низка інших документів, як-от наказ «Про заходи щодо подальшої індустріалізації, поліпшення якості та зниження вартості будівництва» 1956 р. і «Про розвиток житлового будівництва в СРСР» 1957 р. [6].

Ці постанови були зумовлені внутрішньою політикою держави, та змінами, що відбувались у цей період. Зокрема, у постанові "Про усунення надмірностей..." йшлося про те, що «зовнішньо-показна сторона архітектури, багата великими надмірностями, характерними для сталінської епохи, тепер не відповідає лінії Партії та Уряду в архітектурно-будівельній справі. Радянській архітектурі 60-80 рр. була властива простота, строгість форм та економічність рішень» [2].

За твердженням архітектора, науковця Д. Швидковського, впродовж ХХ сторіччя відбувалася швидка і рішуча зміна архітектурних стилів. Протягом семи десятиліть радянської епохи художня спрямованість зодчих кардинально змінювалася тричі [3].

Дослідник Д. Хмельницький у праці «Архітектура Сталіна: психологія і стиль» відзначав: «На зміну класичній і монументальній архітектурі сталінського періоду прийшла функціональна типова архітектура, яка проіснувала з різними модифікаціями до початку 90-х років ХХ-го століття. Власне, третій період і є відправною точкою становлення типових будинків, які почали свій розвиток з усім відомих "хрущовок"» [4].

Після прийняття у 1955 р. постанови ЦК КПСС почалась нова епоха в будівництві, що була направлена не на новаторство, а,

насамперед, на вирішення проблем житлового сектору. Тоді ж і почалась забудова великих житлових масивів. За цим принципом були забудовані райони Києва, спальні райони Санкт-Петербургу, Владивостоку, Мінську, Москви, Вільнюсу, Ашхабаду тощо.

Інженер Рустем Хаїров описував цей процес так: «До середини 50-х років керівництву СРСР вдалося, нарешті, взятися за вирішення важкого завдання ліквідації житлової кризи з необхідним розмахом. Відразу ж з'ясувалося, що місто не зведеш до суми квартир або житлових будинків. Все більша соціальна однорідність суспільства, яка була провідним елементом ідеології, штовхала до затвердження норм житлової площі на людину – так званий гігієнічний мінімум, який, за розрахунками, склав 9 кв. м. на людину. Виявилось доцільним розглядати всіх городян таким чином, щоб вони виявилися природно прирівняні один до одного. В результаті утвердилась норма заселення нових квартир, виходячи з дев'яти квадратних метрів житлової площі на людини. Сьогодні важко переоцінити, наскільки грандіозним був крок вперед: право кожного на мінімум комфорту було закріплено спочатку урядовими постановами, а потім і Законом про житло».

Наведемо декілька прикладів радянської забудови 60х-80х рр. деяких районів Києва.

Забудова Оболоні здійснювалася згідно із генеральним планом розвитку Києва за 1967 р. Основна забудова була виконана в 1974–1980 рр. Автори проекту – архітектори Г. Слуцький, Ю. Паскевич, Л. Філенко та інші. Масив забудований в основному 9 і 16 поверховими будинками, і спланований за особливим, стільниковоподібним планом – мікрорайони за формою нагадують стільники. У кожному мікрорайоні – дитячі садки, школи, універсами, є два кінотеатри. З центром міста Оболонь сполучається лінією метрополітену – у 1980 році були відкриті станції «Петрівка» і «Проспект Корнійчука» (нині «Оболонь»), у 1982-му – «Мінська» і «Героїв Дніпра».

Сучасний Райдужний масив повністю займає територію колишньої Воскресенської слобідки, назву якої успадкував Воскресенський масив. У 1977–1985 роках стара забудова Воскресенської слобідки була остаточно знесена і на її місці побудовано сучасні 9 і 16-поверхові житлові будинки. В 1980–1982 прибудовано мікрорайон Куликове Поле на місці знесеного селища Куликове, у 1970-і роки – житловий масив Кибальчич, а на місці знесеної Воскресенської слобідки – 1-й і 2-й мікрорайони житлового масиву Райдужного (1977–1985).

Забудова вигурівщини та троещини почалась у 1981 р. невдовзі після побудови Московського моста (1976 р). Архітекторами були Ю. Паскевич, Г. Слуцький, Є. Фролов, М. Дьомін, В. Єжов та інші; в розробці окремих мікрорайонів і житлових груп брали участь архітектори В. Гречина, В. Коломієць, В. Суворов та інші. Новацією в київській архітектурі було барвисте розфарбування фасадів житлових будинків, що збагатило композицію мікрорайонів. Вигурівщина була включена до складу Києва, його забудова згодом знесена, на його місці збудовано житловий масив Троєщина (з 1987 р. – Вигурівщина-Троєщина). Загалом Троєщина, як район, збудований в 80-х, є ледь не антологією типової архітектури 80-х років. Форми, кольори та містобудування складають класичний вид «спального району» початку 80-х. На Троєщині можна зустріти ледь не більшість серій 80-х років [7]. Подібні приклади районів можна знайти не тільки по Україні, а й по всій території колишнього Радянського Союзу.

В період індустріального будівництва 60х-80х рр. було утворено три основні види типових будинків, які мали, в свою чергу, велику кількість серій і модифікацій, що було зумовлено змінами потреб будівництва. Серед них найвідоміші – так звані «хрущовки», «кораблі», «брежневки».

Початком розвитку типової архітектури можна вважати перші проекти «Хрущовок» (1959 р.) в с. Черемушки. Своєю назву

серії отримали на честь тогочасного керівника країни Микити Хрущова.

Передумовою появи типового будівництва були постанови Ради міністрів СРСР «Про зниження вартості будівництва» (1954р), «Про розвиток житлового будівництва в СРСР» (1957р). З цього почалась «боротьба з архітектурними надлишками». Нові бетонні 5-ти поверхові будинки (спочатку мали місце експериментальні проекти зі сталевим каркасом) були позбавлені «архітектурних надлишків» і будь-яких прикрас. Перші цегляні проекти мали скатні дахи, які пізніше були замінені на пласкі дахи, єдиною «окрасою» будинку лишалась керамічна плитка фасадів. Будівництво «хрущовок» продовжувалось до 1985 р., і до сьогодні існують проекти модифікації певних серій. Незважаючи на призначення цього типу будинків (термін експлуатації мав складати 25-50 років), більшість будинків досі складають левову частку житлової забудови міст.

«Кораблі» 600-ті серії – проекти серії 1-ЛГ-600 індустріального домобудівництва. Спочатку будівництво 600-й серії здійснювалося Автозькою ДСК по переробленому польському проекту з 1969 по 1982 рік у Ленінграді і його передмістях. Будинки цієї серії мали переважно 9-ти і 15-ти поверховість, хоча були інші модифікації проекту, такі, як 6-ти і 9-ти-поверхова забудова міста Комунар. Свою назву серія отримала через зовнішню схожість з океанічними лайнерами. Будинки мали видовжену форму, білі фарбовані фасади, іноді з цегляними вставками чи навісними балконами.

«Брежнєвки» – 5-ти і 9-ти поверхові будинки виконані в стилі конструктивізму. Як і «хрущовки», названі на честь тодішнього керівника країни, вже Л. Брежнєва. Зовнішній вигляд будівель майже не відрізнявся від «хрущовок». Так само "брежнєвки" мали велику кількість модифікацій і серій, що і зумовило виникнення різноманітних варіацій оздоблення фасадів і видів балконів.

Загалом проекти «хрущовок» і «брежневок» дуже подібні, утім, останні називають «квартирами покращеного планування», оскільки вони мають більші житлові площі.

Цей період можна назвати в деякій мірі визначальним, адже саме тоді було створено велику частину житлових районів міст по всій території колишнього радянського союзу. Утім, це не єдині приклади такої масової забудови – багато міст були ледь не з нуля збудовані в ці роки, що і зумовило появу на тлі міста великої кількості прикладів архітектури «третього періоду». Плани цих районів і міст найчастіше були доволі простої форми, зумовлені темпами забудов та соціальними потребами громадян. Плоди останніх десятиріч радянської архітектури є місцем проживання чи не половини населення колишніх радянських республік. Культурний спадок для нас залишений цією добою є не менш важливим ніж та соціальна і економічна роль, яку відіграла типова архітектура для населення раніше. Попри показну невиразність типова радянська архітектура є вагомим і дуже виразним пластом архітектури

Естетику архітектури 60-80х років можна розглядати з, щонайменше, двох сторін – як приклад монументальної архітектури і архітектури модернізму та як приклад побутової краси і тло повсякденного життя звичайної людини.

Найбільш хибним стереотипом про типову архітектуру є твердження про її одноманітність. Це твердження можна відкинути хоча б навівши декілька прикладів різних модифікацій типових будинків.

В будинках серії Т2 найяскравішою деталлю є балкони. Теми балконів для будинків 80х років і їх пізніших модифікацій загалом, є доволі розповсюдженою, в цьому випадку це балкони на сходових клітинах, великі овальні форми, або ж продолні балкони на всю величину сходової клітини.

Дев'ятиповерхівки 134-ї серії мали також орнаментальне оздоблення фасаду за допомогою синьо-білої плитки в зигзагоподібному орнаменті.

Загалом тема плитки і орнаментів, або і загалом кольорового вирішення фасаду, дуже розповсюджена в архітектурі даного періоду. Такі приклади ми можемо бачити у всій серії «Т», та в модифікаціях, також в серіях «КТ», «КТУ», «АППС».

Якщо ж казати про унікальні типові проекти, "візитівки районів", то можна згадати декілька будинків: 16ти поверхові "Ромашки" в Києві на Оболоні, Донецький "трилисник". 1969р. Перший в Україні 16-поверховий житловий будинок з монолітного залізобетону, один з трьох побудованих в Донецьку тощо.

Окрім згаданих існує ще велика кількість проектів та модифікацій, що безумовно заслуговують на їх детальне вивчення, як об'єкт архітектури та витвір мистецтва. Багато з проектів мали своє продовження в пізніших модифікаціях 90х і 2000х років. Приміром на в Києві були побудовані проекти на проспекті Георгія Гонгадзе, на вулицях Радунська, Малославська, Трутенко, Урловська.

Попри доволі велику кількість серій та проектів, різноманітність фасадів складала 2 види оздоблення – плитка і штукатурка, проте були і більш цікаві і вишукані фасади. Кольорове вирішення фасаду не завжди виконувалось саме плиткою, іноді на фасадах типових будинків можна побачити унікальне видовище, таке як, «радянська мозаїка». Але це окрема тема дослідження

Плоди останніх десятиріч радянської архітектури є місцем проживання чи не половини населення колишніх РСР. Культурний спадок для нас залишений цією добою є не менш важливим ніж та соціальна і економічна роль, яку відіграла типова архітектура для населення раніше. Попри показну невиразність типова радянська архітектура є вагомим і дуже виразним пластом архітектури.

Не зважаючи на розповсюджену думку про однотипність і відсутність естетики типової архітектури, можна побачити всю різноманітність і естетику типових будинків. Саме опосередкована присутність типової архітектури в нашому щоденному побуті і зумовила формування певних естетичних вподобань серед поколінь що вирости серед таких будинків. Іноді те що ми бачимо в архітектурі і мистецтві вже зараз, з'явилося, або напряду пов'язане з типовими будинками. Та в будь якому випадку не можна відкидати великого впливу, який і по цей день, має типова архітектура

Використані джерела

1. Черкасова Ю.В. Типовая архитектура советского периода в культурно-историческом контексте (на примере г. Комсомольска-на-Амуре) / Ю. В. Черкасова – М.: Молодой ученый. – 2012. – №1. Т.2. – С. 155-158.
2. Постановление № 1871 ЦК КПСС и СМ СССР. Об устранении излишеств в проектировании и строительстве. – М. : СовАрх, 1955.
3. Швидковский, Д.О. Время собирать камни /Д.О. Швидковский – М.: «Знание», 1990. – 56 с.
4. Хмельницкий Д. С. Предисловие // Архитектура Сталина: Психология и стиль / Редактор: Крюкова Е. П.. — М.: Прогресс-Традиция, 2007. – С. 6. - 376 с.
5. Хаиров Р. Жилищные и градостроительные принципы, традиции, концепции и подходы / Р. Хаиров // «Ноосфера». – 2010. – №2 (31)
6. КПРС в революциях і рішеннях з'їздів, конференцій і пленумів ЦК М.: "Политиздат", 1989. – Т. 9 : вид 9.
7. Вигурівщина-Троещина. [Електронний ресурс] : Вікіпедія. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki/Вигурівщина-Троещина> – Назва з екрану. – Дата звернення: 02.10.2014

Аннотация

В статье исследуется типовая советская архитектура, серийные дома и их оформление. Особое внимание уделено советским проектам серийных домов 60х-80х годов, их архитектурной и эстетической ценности в контексте исторического развития. Цель - показать эстетику типовых застроек. А также доказать, что типовая архитектура имеет не только экономическую, но и эстетическую ценность.

Ключевые слова: типовая архитектура, «хрущевки», «брежневки», серийные дома, советская архитектура.

Annotation

The article describes typical Soviet architecture, serial buildings and their decoration. Main attention keeps on Soviet projects of serial houses of 60's-80's, their architectural and aesthetic value in the context of historical development. The goal - to show the aesthetics of a typical building. We also going to prove that typical architecture has not only economic but also aesthetic benefits.

Keywords: typical architecture, "Khrushchevki", "Brezhnevki" serial houses, Soviet architecture.

Стаття надійшла до редакції у січні 2015р.

ЗМІСТ

<i>Авдеева М.С., Лісова К.С</i> ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЕКОЛОГІЧНОГО ПРОСТОРУ ПАРКОВИХ ЗОН, НАБЛИЖЕНИХ ДО АЕРОПОРТІВ.....	3
<i>Артеменко Г.О.</i> МОНУМЕНТАЛЬНЕ МИСТЕЦТВО м. ХАРКОВА КІНЦЯ ХХ СТОЛІТТЯ (70-80рр.).....	12
<i>Бікетов С.О.</i> ОСОБЛИВОСТІ РЕЛЬЄФУ ПЕЙЗАЖНИХ ПАРКІВ.....	17
<i>Єпіхіна Д.В.</i> МОНУМЕНТАЛЬНО- ДЕКОРАТИВНІ ТВОРИ В ІНТЕР'ЄРАХ ЛІКУВАЛЬНО-ПРОФІЛАКТИЧНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ.....	28
<i>Запорожченко О.Ю., Волощук С.</i> ПРОВІДНІ ТЕНДЕНЦІЇ У ФОРМУВАННІ ОБ'ЄМНО- ПЛАНУВАЛЬНИХ РІШЕНЬ ЕКОГОТЕЛІВ.....	37
<i>Михалевич В.В., Кириленко М.О.</i> ЕСТЕТИКА ТИПОВОЇ РАДЯНСЬКОЇ АРХІТЕКТУРИ НА ПРИКЛАДІ СЕРІЙНИХ БУДИНКІВ 60-80х р.р.....	48
<i>Пузирний В. І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ЛАНДШАФТНОГО УРБАНІЗМУ ПРИ ПРОЕКТУВАННІ МІСЬКИХ ТЕРИТОРІЙ.....	57
<i>Солярська І.О.</i> ОНТОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ АРХІТЕКТУРИ ХХ СТОЛІТТЯ.....	67
<i>Степанчук О.В.</i> ОСОБЛИВОСТІ КЛАСИФІКАЦІЇ ВУЛИЦЬ І ДОРІГ НАСЕЛЕНИХ ПУНКТІВ.....	75
<i>Баранова А.А., Савенков А.И</i> НЕАВТОКЛАВНИЙ ПЕНОБЕТОН НА ПЛАСТИФИЦІРОВАНОЇ МАТРИЦЕ.....	84

Проблеми розвитку міського середовища. Вип.1 (13) 2015

Наукове видання

ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ МІСЬКОГО СЕРЕДОВИЩА

Науково-технічний збірник

Випуск 1 (13)

Має свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації в Міністерстві юстиції України (серія КВ №15107-3679Р від 01 квітня 2009 року).

Визнаний ВАК України, як наукове фахове видання України, в якому можуть публікуватися результати дисертаційних робіт на здобуття наукових ступенів доктора і кандидата наук (Постанова президії ВАК України від 26 січня 2011р. №1-05/1

Адреса редколегії: м. Київ, проспект Космонавта Комарова, 1,
корпус №9, кімната 404

Тел.: 406-68-51

zbirnik_nau@ukr.net

Комп'ютерна верстка – Трошкіна Олена
Дизайн обкладинки – Мирошнікова Надія

Формат 60×90/16. Тираж 100 пр. Ум. друк. арк. 12,7. Зам. №221

Видавець і виготовлювач ТОВ «ЦП «КОМПРИНТ»

01103, Київ, вул. Предславинська, 28

Свідоцтво про внесення до Державного реєстру
суб'єкта видавничої справи ДК № 4131 від 04.08.2011 р.